Konu öncelikle E.H. Carr'ın **Bolşevik Devrimi**'nin ilk kitabında anlattığı Ekim devrimi sonrasında Bolşeviklerin ulusal politikasındaki değişim bağlamında dikkatimi çekmişti. Baba tarafından Kıbrıslı anne tarafından Çerkesim ama kökenimle hiç ilgilenmedim. Çerkes kökenimi çok sonra öğrendim çünkü ailede hiç konuşulmazdı. Annemin anneannesi çerkes olduğuna göre, oradan sonrasına kadar gelmiştir. Ne zaman ve nasıl gelmişler, İstanbul'a nasıl yerleşmişler, hiç bilmiyorum, merak da etmedim.

Annemin anneannesi saraya dikiş diktiğine göre az değillermiş yani…

İnsanlarda önemli olan yaşadıkları sosyalizasyondur, nesiller öncesinden gelen kökenleri değil. Karadeniz kıyısında ve zamanın Çarlık Rusyası sınırları içinde yaşayan sayıca az bir halk olmalarının ötesinde Çerkes tarihini de öğrenmedim. Tek bildiğim, etnoloji dersinde öğrendiğim kadarıyla, Çerkeslerle Osmanlı sarayı arasındaki köle kadın ticaretidir. Daha önce Kuzey Afrika'dan hareme getirilen köle kadınlar daha sonra Çerkesler üzerinden getirilmeye başlanmış. Çerkeslerle saray arasındaki köle kadın ticareti bir dönem yoğunmuş.

Çarlık Rusyası Kafkasya'nın yanı sıra Orta Asya'da Türkistan denilen bölgeyi işgal ederek sömürgeleştirir ve Kafkasya Çarlık için sürekli sorun olmayı sürdürür. Burada değişik halklar yaşar ve bağımsızlık için sürekli ayaklanırlar. Sadece 140 yıl önce değil, bugün de böyledir. Mesela Çeçenistan Rusya Federasyonu için sürekli sorundur. Putin devlet başkanı olduktan sonra bölgedeki hareketi kanlı olarak bastırır. Çeçenler komşu Dağıstan'ı da işgal ederek İslam cumhuriyeti kurmak istemektedir. Çok sayıda Çeçen Kafkasya'dan Suriye'ye gider. Putin, Suriye'de bulunan yabancı savaşçılarda ilk sırayı Rusya Federasyonu vatandaşlarının aldığını söyler. Bunların bir bölümü daha sonra Libya'ya gidecektir.

Çarlık Rusyası Çeçenlerin Osmanlı topraklarına sürülmesine özellikle 1853-1856 arasındaki Kırım Savaşı'ndan sonra karar verir. Bu savaşta Çarlık'ın Osmanlı'dan yeni topraklar kazanmasını engellemek için İngiltere ve Fransa, zamanın en büyük iki sömürge imparatorluğu da Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte savaşa girerler. Kafkaslardaki durum karışık olduğundan Rusya buradaki birliklerini Kırım'a götüremez. Yaklaşık bir milyon kişinin öldüğü Kırım savaşı, 19 yüzyılın büyük savaşları arasındadır.

Köken konusuna dönecek olursak…

İnsanların kökenlerine fazlasıyla önem vermelerini eskiden beri anlamazdım. O kökenin kişinin üzerinde belirgin etkisi varsa, denilebilecek şey bulunmuyor ama bambaşka koşullarda sosyalize olup, daha sonra kökeni öğrenince buna yapışmak bence en başta psikolojik boşluğu gösterir. Bir bölüm devrimci 1980'den yıllar sonra Çerkes olduklarını öğrenip bu yönde politika yapmaya başlamıştı. Yılların Çerkeslerden uzakta geçmiş, o toplumu tanımazsın, tarihini bilmezsin ama reel sosyalizm dağılınca içine düşülen boşluk bazı insanları kökenlerini araştırmaya itiyordu. Eskiden beri bazı insanlara "ama sen Kürtsün" denilmesini de garip bulurdum. Kişi yıllarca Türklerin arasında yaşamış, doğum yeri ve geçmişi açısından Kürt olabilir ama ilgisi kalmamış; bu durumda insan kazanmak amacıyla köken hatırlatmak garip bir politikadır ve buradan sonuç almak da zordur.

Doğal asimilasyona söylenecek bir şey yok; insanlık tarihinde sık olarak görülen zorla asimilasyonun kişiler üzerindeki etkisi ise farklı oluyor ve durumun kişiye özel değerlendirilmesi gerekir.

Türkçülüğün Esasları kitabını yazan ve dönemin Türk milliyetçiliğine etkisi yıllarca süren bir teori veren Ziya Gökalp Diyarbakır doğumlu bir Kürttür ya da 1970'li yıllar ve sonrasında yaptığı çok sayıda araştırmayla Kürt tarihine önemli katkıda bulunan İsmail Beşikçi'nin Türk olması gibi…

12 Mart darbesinden sonra Beşikçi **Doğu Anadolu'nun Düzeni** adlı kitabı nedeniyle yargılanırken askeri savcı kendisine, "Siz Türksünüz, ne gerek var bu yaptığınıza?" diye sorar. Aynı anlayış; Türk isen sana ne Kürtlerden...

Çerkesler önce Osmanlı'da ardından da Türkiye Cumhuriyeti'nde büyük oranda asimile oldular. Aynı dinden olmaları bunu kolaylaştırdı. Devletin değişik kademelerinde görev aldılar, aralarında Türk milliyetçiliği yaygındır. Türk milliyetçiliğinin önemli isimlerinden Yusuf Akçura da Kafkasya'dan gelmedir. Cumhuriyeti kuran kadro içinde de –Mustafa Kemal dahil- Balkan kökenliler önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu için yıllarca en önemli bölge Balkanlardı. Çöküşü özellikle hızlandıran bu bölgenin kaybı oldu. Birkaç yüzyıldır bu bölgede yaşayan Müslüman halk ulusal devletlerin kurulması sonucu Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldı. Anadolu nüfusunun oluşmasında Balkanlar ve Kafkasya'dan gelen dış göç önemlidir. Anadolu

Osmanlı'nın geri bir bölgesiydi ve Cumhuriyet döneminin Türkleri de bu alana alışamadılar. Durum halen de böyledir.

Bunları yazarken moralim bozuldu çünkü okumaya başlayıp sonra bıraktığım Wolfgang Reinhard'ın Avrupa sömürgecilik tarihini anlatan 1600 sayfalık kitabını hatırladım. Sömürgecilik İngiltere ve Fransa başta olmak üzere zamanın Avrupasına özgü bir olaydır. Hollanda, İspanya, Portekiz, Almanya ve Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu'nu da Avrupa kapsamında sayarsanız, sömürgecilik neredeyse tümüyle Avrupa'ya özgü olur. Çarlık Rusyası gibi Osmanlı da sömürgeci bir imparatorluktur.

Bu kitap "Avrupa yayılmacıdır" belirlemesiyle başlar. Osmanlı da böyledir. Gücünün yettiği kadar yayılmıştır. Aynı özellik TC'de de vardı ama SSCB durdukça mümkün değildi, bu ülke dağılınca yeniden ortaya çıkacaktı.

Çerkesler konusunda dikkatimi çeken, SSCB tarihinde bu soykırımla ilgili herhangi bir belirleme bulunmamasıdır. Bildiğim kadarıyla yakın zamanda Gürcistan bu soykırımı tanıdı. Yaklaşık 50 yıl arayla gerçekleşen Çerkes ve Ermeni soykırımları birbirine benzer; bir halk uzun zamandır yaşadığı bölgeden temizlenmiştir. Sürülen yaklaşık 1,5 milyon kadardır ve çok sayıda kişi öldürülmüştür. Yarı feodal dönemin sayıları sadece fikir verir ama ölenler ve sürülenler az değildir.

SSCB tarihinde Çarlık Rusyası döneminde yapılan bu soykırımla ilgili bir şey görmedim. Belki vardır ama çok geri plandadır. Bununla Bolşeviklerin özellikle Kafkasya'daki milliyetler politikasının ilişkisi olsa gerektir.

Devrimden sonra ulusların kaderini tayin hakkı ilkesinin yerini emekçi halkın kaderini tayin hakkı alır. Politik bağımsızlık kapitalizmin gelişme derecesi birbirinden farklı ülkeler arasındaki sömürü ilişkisini gizlemek için kullandığı bir araçtır. Her durumda ulusların kaderini tayin hakkı mutlak bir ilke değil, demokrasi mücadelesi ve sosyalizmin çıkarları doğrultusunda yorumlanması gereken bir ilkedir.

19. yüzyılda Avrupa'da gericiliğin kalesi Çarlık Rusyası idi ve bu ülkeyle dost olan küçük halkların bağımsızlık istekleri demokrasi mücadelesine ters olduğu için desteklenmezdi. Aynı ilke sosyalizmin çıkarları bağlamında Ekim devrimi sonrasında uygulanır: sınır bölgelerinde

yaşayan küçük halklar için iki alternatif vardır: ya SSCB içinde yer almak ya da emperyalizme –o dönemde özellikle İngiltere- sığınmak ve Sovyet ülkesine dış müdahalenin üssü olmak… Önemli olan sizin ne istediğiniz değil, zorunlu olarak hangi yolu tutacağınızdır.

Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde (DAC) muhalefetin içinde farklı bir sosyalizm isteyenler az değildi ama bu ülkedeki yönetim çekilmek zorunda kalınca Batı Almanya'ya katılmaktan başka seçenekleri kalmadı. DAC kendi başına yaşayabilecek durumda değildi. Hayat sizi zorunlu olarak bir yere götürüyor; istemiyorsunuz ama başka yol bulunmuyor.

SSCB'de özellikle Kafkasya'daki halkların durumu da böyleydi. Ya SSCB içine girersiniz ya da emperyalizmin üssü olursunuz. Bu durumda Kızıl Ordu'nun bütün bölgeyi –sayıca az içerdeki komünistlerin de desteğiyle- işgal etmesi kaçınılmaz oluyordu; böyle olmasaydı iç savaşın gerideki tarafı olan İngiltere geliyordu.

Kafkasya'da tehlike her zaman sürdü ve bu nedenle de bölge halklarının Çarlık döneminde yaşadıkları üzerinde pek durulmadı sanıyorum.

Rusya Federasyonu Çarlık döneminin yayılmacı politikasına ve bunu yapan Çarlarına sahip çıktığı için Çeçen soykırımını tanımayı düşünmüyor.

Türkiye de konunun üzerine gidemiyor çünkü sahip çıktıkları Osmanlı döneminde Ermeni soykırımı bulunuyor.

Karşılıklı zorunlu anlaşma denilebilir…